

Ідеї гуманізму проймають усю творчість В.О.Сухомлинського. Він настійно підкреслював: нема й не може бути виховання в душі гуманізму без людської любові й поваги до вихованців. Творення добра для людей має стати звичайною нормою поведінки, адже усі моральні принципи передбачають людське, співчутливе, дбайливе ставлення людини до людини. Обґрунтовуючи це положення, посилаючись на свої багаторічні спостереження, В.О.Сухомлинський твердив: «... не можна бути добрим і чуйним *взагалі*; доброта і чуйність становлять моральне багатство, якщо ці якості ідейно загострені – виражають непримиренність до зла, пороків, несправедливості в усіх і всіляких їх проявах» [7: 121].

Знання ідей педагогіки добра є основою для формування особистості гуманістичної цивілізації. Необхідність утілення гуманістичних ідей В.О.Сухомлинського у виховну практику очевидна. Творче використання теоретичних знахідок і педагогічно-цінного досвіду видатного педагога сприятиме становленню Людини, її духовної суті, моральності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинська О.В. Цінності в історії розвитку школи в Україні // Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В.Сухомлинської і ред. П.Р.Ігнатенка, Р.П.Скульського; упор. О.М.Павліченко. – К., 1997.
2. Сухомлинская О.В. Из педагогического наследия В.А.Сухомлинского. Что такое добро и зло // Свободное воспитание. – ВЛАДИ, 1993. – Вып. 3. – С.2-8.
3. Сухомлинський В.О. Виховання обов'язку / Вибр. тв.: В 5 т. – Т.5. – К.: Рад.шк., 1977. – С.472-488.
4. Сухомлинський В.О. Людина – найвища цінність // Вибр. тв.: В 5 т. – Т.5. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 446-472.
5. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. – К.: Рад.шк., 1966.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.3. – С. 283 – 582.
7. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / Вибр. тв.: В 5 т. – Т.1. – К.: Рад.шк., 1976. – С.5 – 206.
8. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю // Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.2. – С. 419-654.
9. Сухомлинський В.О. Труд душі / Вибр. тв.: В 5 т. – Т.5. – К.: Рад.шк., 1977. – С.600 – 605.
10. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.2. – С. 149-416.
11. Этюды о В.А.Сухомлинском. Педагогические апокрифы. Составление, предисловие, послесловие, комментарии, вступление к частям книг О.В.Сухомлинской. – Акта, 2008.

УДК 37.034

Н.І. Бутенко

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються питання розвитку духовно-моральних основ розвитку особистості в сучасній школі в діалозі з В.О.Сухомлинським.

This article examines the development of spiritual and moral foundations of personal development in the modern school in dialogue with VO Suhomlinskogo.

Постановка проблеми. Національна школа України знаходиться на відповідальному етапі свого розвитку, оновлення змісту, принципів, форм і методів навчально-виховної роботи. Все це вимагає від працівників середньої загальноосвітньої школи зміни ціннісних орієнтацій, поліпшення стану справ у сфері навчання і виховання учнів, виявлення ініціативи, організованості, конструктивного підходу до розв'язання проблем формування духовної культури молоді.

Педагогічний пошук не обмежується осмисленням загальновідомих і традиційних атрибутів навчально-виховного процесу. Думка майстрів педагогічної праці, науковців все частіше зосереджується на вирішенні проблем, що мають глибинний характер і стосуються умов формування особистості, розвитку свідомості, утвердження активних форм ставлення до навколишньої дійсності, цінностей культури, природи, побуту тощо.

Сучасна шкільна практика переконує, що саме такий напрям в осмисленні педагогічних проблем є найбільш продуктивним. Успіх у навчанні і вихованні в значній мірі визначає рівень розвитку в учнів моральних, естетичних почуттів, ціннісних орієнтацій, духовних потреб. Наскільки вони будуть охоплені педагогічною увагою залежатиме ефективність не лише навчальної праці, але й виховного процесу. Саме тому перед національною школою досить принципово постає вимога – на будь-якій ділянці навчально-виховної роботи не випускати з уваги питання формування особистості, виховання в учнів духовної культури, її моральних та естетичних якостей. Чуйне серце... А чому далеко не завжди молоді серця чутливі до того, що відбувається навколо? [1: 139].

Можна бачити, що в сучасній шкільній практиці ще виявляє себе позиція окремих вчителів щодо виняткової ролі пізнавальної діяльності у формуванні особистості. А втім, життєва активність людини, її вміння сприймати і насолоджуватися красою рідної природи, творів мистецтва, співпереживання іншій людині визначається не лише наявністю набутих знань, теоретичним та практичним досвідом, а, насамперед, рівнем відношення, яке виявляється у формі почуттів, позицій, орієнтацій, потреб, творчої активності особистості. Справжнє виховання полягає в тому, щоб постійно відбувалася внутрішня робота думки і серця, щоб моральні цінності, які розкриває перед вихованцем учитель, ставали його особистим надбанням, відбивалися в його взаєминах з товаришами, у ставленні до людей [2: 258].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд цієї проблеми ми знаходимо в творчій спадщині В.О.Сухомлинського адже його творчий доробок носить різноплановий, багатоаспектний характер. Це відображено в публікаціях про нього і в дослідженнях його науково-педагогічної діяльності, зокрема у дослідженнях таких науковців: Є.Андреєва, М.Антонець, Р.Атоян, Л.Бондар, А.Борисовський, М.Любицина, Л.Петрук, О.Савченко, О.Солодухова, О.Сухомлинська, В.Хайруліна, М.Ярмаченко.

І.Д.Бех у своїх публікаціях відмічає що, у багатогранній педагогічній творчості В.О.Сухомлинського особливе місце належить виховній проблематиці з її надзвичайно складною структурою внутрішніх утворень, які однозначно репрезентують дійсний морально-духовний розвиток особистості [3: 18].

Т.І.Поніманська видатну заслугу В.О. Сухомлинського вбачає у тому, що в основу виховання він поклав визнання особистості людини, що розвивається; а весь педагогічний процес насичував проблемами людини, її духовного світу [4: 51].

Результати дослідження. Як переконує педагогічний досвід, успіх у вирішенні проблем формування морально-духовних основ особистості, її емоційного відношення до матеріальних і духовних цінностей може бути забезпечений завдяки гуманітаризації діяльності школи і створення для цього відповідних умов. Про те, яке значення надавав В.О.Сухомлинський гуманізації свідчать майже всі сторінки його відомої книги «Серце віддаю дітям».

Великий педагог вважав, що принципи гуманітаризації освіти передбачають виявлення глибокої поваги до формуючої особистості, врахування її природних можливостей і обдарувань, використання таких форм і методів навчально-виховної роботи, які б сприяли утвердженню і збагаченню істотних людських сил.

Шлях гуманітаризації шкільної справи передбачає широку програму духовного розквіту особистості, охоплює як процес навчання, так і систему позакласної та позашкільної виховної роботи. В цьому плані особлива відповідальність полягає на вчителя, вихователя учнівського колективу. В роботі «Сто порад вчителю» В.О.Сухомлинський вказує на найбільш важливу особливість вчителя, яка визначається тим, що ми маємо справу з

найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас від педагогів, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадське і інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя».

Гуманітаризація освіти – це не просто заклик сьогодення, а передусім усвідомлена об'єктивна реальність і необхідність. Ми все більше переконуємося, що процес становлення особистості не може обмежуватися, як це було раніше, в основному, формами інтелектуальної активності учнів. Потрібні серйозні зміни в системі освіти, пов'язані з посиленням ролі емоційно-естетичного розвитку учнів.

Суть справи полягає не лише в тому, щоб забезпечити краще проведення занять з музики, образотворчого мистецтва, літератури. Це безумовно необхідно зробити. Хвилює інше – слід домагатися того, щоб кожне навчальне заняття, виховний захід несли крім пізнавального навантаження, також заряд емоційно-естетичного збагачення особистості, формували у дітей емоційно-образне мислення, усвідомлену потребу у спілкуванні з прекрасним, націлювали на примноження естетичних цінностей у сфері суспільних відносин, продуктивної праці, природоохоронної роботи, творчої діяльності. У вирішенні цих проблем повинні брати участь всі без виключення предмети. У статті «Залежить тільки від вас. Лист завтрашньому вчителю» Василь Олександрович писав, вступаючи на ниву педагогічної творчості, пам'ятайте, що Вам треба навчити дитину розумово працювати, навчити думати, спостерігати, розуміти, відчувати в наслідках розумової праці свої духовні сили.

Сьогодні серед педагогічних працівників, вчених все помітніше виявляється глибока стурбованість за стан морального виховання дітей. Хвилює зниження рівня художньої освіченості молоді, емоційної сприйнятливості, вміння самостійно оцінювати естетичні явища. Однією з причин того, що естетичні та моральні цінності ще не стали ефективним засобом виховання неухвалене ставлення до цього питання. В свій час В.О. Сухомлинський писав «Духовна діяльність – це дуже складна річ, її не можна уявляти так спрощено, як уявляють собі часом окремі вчителі. Дуже вже спрощене уявлення в них про моральне виховання: вважають, що коли підліток своїми руками робить щось добре-потрібне, корисне, то вже само собою формуються добрі почуття та добрі прагнення в його серці. А насправді все відбувається не так просто. Підлітки-шестикласники йшли робити добре діло, і вони ніби й зробили його, але яка ціна добру, коли воно не надихається внутрішніми спонуканнями, коли спонукання до нього не є голос совісті? [2: 258].

Відступає в минуле той час, коли одним вчителям доручалося формувати інтелект дитини, а іншим – її почуття. Сучасний досвід переконує, що ефективність навчання і виховання значно підвищується саме там, де процес пізнання, освоєння теоретичного чи практичного досвіду має не абстрактний, відірваний від живого сприймання і співпереживання характер, а навпаки – націлений на підвищення емоційної культури учнів, розвиток їх моральних почуттів. Підтвердженням цього є такий вислів видатного педагога «Навчання – це насамперед живі людські відносини...»

Резерви посилення духовно-морального фактору слід шукати не в збільшенні кількості навчальних годин, відведених для занять з мистецтва, а скоріше в іншому – у творчому використанні можливостей навчального матеріалу, який пропонується учням на заняттях. Особливо це стосується освітніх галузей – мова та література, естетична культура, природознавства.

Не викликає сумніву, що школа сьогодні стоїть на порозі серйозного переосмислення ролі мистецтва в навчанні і формуванні молоді, системного використання художніх творів з метою формування найважливіших духовно-моральних якостей особистості.

Висновки. Слід зауважити, що успіх в цій справі в значній мірі буде залежати не лише від майстерності вчителя, але й від самих учнів, рівня виявлення ними певного ставлення до дійсності, природи, мистецтва тощо. Це означає, що сучасній школі належить серйозно підійти до розвитку в учнів духовно-моральних основ, творчо використовуючи спадщину видатного педагога.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинський В.О. Щоб душі не ржавіли // Вибрані твори в 5 т. – Т.5. – К., 1980. – С. 139.
2. Сухомлинський В.О. Щоб душа не була пустою // Вибрані твори в 5 т. – Т.5. – К., 1980. – С.258-259.
3. Бех І.Д. Педагогіка сердечності В.О.Сухомлинського // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки. Зб. наук. пр. Випуск 8. – Миколаїв: МДУ, 2004. – С. 18.
4. Поніманська Т.І. Педагог як співавтор духовного простору дитини у системі гуманістичного виховання В.О.Сухомлинського.

УДК 37. 034

Ж.І. Власюк

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: ДІАЛОГ З В. О. СУХОМЛИНСЬКИМ

У статті розглядається питання про виховання почуття справедливості молодших школярів, як невід'ємної складової морального виховання. Така актуальність продиктована не тільки реаліями сьогодення, справедливість була і залишається непорушною основою морального переконання особистості, яка закладається в ранньому дитинстві, про що писав у своїх працях В. О. Сухомлинський.

The article deals with the education of younger students a sense of justice as an integral component of moral education. Such urgency dictated not only the realities of today, justice has been and remains a firm foundation of moral conviction personality that foundation in early childhood, which wrote in its work V.A. Suhomlinsko.

Питання духовно-морального виховання дітей завжди було і залишається одним із ключових проблем педагогіки, що стоять перед суспільством. З огляду на це, йдеться про необхідність формування в особистості загальнолюдських моральних якостей. Свого часу, пріоритет у своїй педагогічній системі В. О. Сухомлинський приділяв проблемі формування загальнолюдських цінностей особистості, які повинні базуватися на почутті справедливості. Метою даної статті є розгляд почуття справедливості молодших школярів як складової морального виховання особистості в сучасних умовах розвитку суспільства.

Слід зазначити, що моральні почуття належать до вищих почуттів, виходячи від категорії моралі, вони виникають в наслідок усвідомлення й соціальних явищ та подій. Моральні почуття дитини відображаються у ставленні як до інших людей, так до самої себе. Це почуття гуманності, любові, справедливості, доброзичливості, співчуття, чуйності. Моральні почуття пов'язані з певними нормами поведінки, визначеними в оточенні дитини. Між почуттями і діяльністю молодшого школяра існує певний зв'язок, різні види діяльності дитини стають джерелом її почуттів.

Василь Олександрович Сухомлинський одним із перших у педагогіці свого часу розробив гуманістичні традиції вітчизняної та світової педагогічної думки. У своїй роботі “Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості” він пише про те, що “кожна людина вже в роки дитинства й особливо в отрочество та ранній юності повинна осягти щастя повноти свого духовного життя, радість праці та творчості” [6: 373]. Вихідною позицією педагогічного світогляду В. О. Сухомлинського було завдання виховання у дитини особистого ставлення до навколишньої дійсності, розуміння своєї справи і відповідальності перед рідними, товаришами й суспільством і, що головне, перед власною совістю.

Проблемі формування загальнолюдських норм моральності велику увагу В. О. Сухомлинський приділяв у молодшому шкільному віці: “Саме в молодшому віці, коли